

ПЕРЕДМОВА

ЄВГЕНОВІ ПЛУЖНИКУ.

Любий друже, в одному з своїх листів, що хоч на мить, хоч ілюзорно відновлюють мені Вашу, тимчасово через просторінь втрачену, присутність, Ви зазначили, що час би вже мені взятися писати так, як я мусів би відповідно до своєї вдачі, тобто з усім спокоем і всією серйозністю, такими невластивими мені в житті. І я визнаю Вашу пораду за цілком слушну, але хочу її потвердити й власними міркуваннями, бо ніяка чужа порада, навіть така цінна, як Ваша, не може стати провідною в житті, коли індивід не поставить її на підвалини власної побудови, зробивши її, отже, порадою самому собі.

Ви чудесно знаєте, що в своєму житті я роблю досить дурниць, щоб його можна було назвати легко-важним. Проте, я виправдую себе цілком, і то не тільки тому, що виправити себе так важко, як і стати вродливим, але й глибшими міркуваннями, що я силкуюсь покласти їх в основу свого світогляду. Я дозволяю собі поділяти людей щодо дурниць на три категорії, залічуючи себе до останньої, тобто до довершеної. Я взяв не більше категорій, бо число три єсть, як показує практика людської думки, цілком достатнє, щоб охопити всяку різно-

манітність явищ. Досигь згадати троїстість боже-ства в релігіях, славетну Гегелеву тріяду, три ступні спізнання в Конта і три відміни ілюзії в Гартмана, щоб відчутти певність саме на цьому шляху. Отже, до першої категорії я зараховую осіб, які знають, де дурниця, і не роблять її — це люди нудні; друга категорія має в собі осіб, що не знають, де дурниця, і роблять її — це люди нерозумні; і, зрештою, третя категорія, яку я особисто прикрашаю своєю приналежністю, це люди, що знають, де дурниця, і її роблять — це люди мдрі.

Все це було б тільки моєю особистою справою, коли б легковажність у житті не схилила мене до виключної серйозности в письменстві. Я певен, що цього твердження міг би Вам і не з'ясовувати, проте скажи кілька слів більше ради власної втіхи, ніж щоб Вас повчати, і це зробити мені то приємніше, що я матиму нагоди згадати двох людей, усім відомих і вартих якнайглибшого довір'я. Один філософ довів у „Метафізиці кохання”, способами суго філософськими, що в коханні людина прагне себе доповнити психічно й фізично, тобто всім худим призначено грубу пару, всім добрим — лиху, вродливим — бридку і розумним — дурну. Дарма, що в житті цей прекрасний своєю простотою і зручністю принцип аж надто часто похитується, ми мусимо припустити, що, у всякому разі, помиляється не філософ, а ті жалюгідні люди, що ради власної втіхи егоїстично порушують витончені побудування мудреців. Визнавши це безперечне твердження, я звертаюсь до другого авторитету, що хоч і поступається тому філософові глибиною думки, зате вигідно переважає його глибиною сміливости — це той поет, що в своїй славнозвісній автобіографії довів власним прикладом, що творчий акт психічно

цілком тотожній із актом статним. Почуваючи, що йому можуть не поняти віри в тій важливій справі, поет підпирає цю правду експериментальними даними, і найголовніше — фактом піднесення температури в обох разях. Дивуючись на здібність дослідника добирати найістотніших характеристик для явищ різного порядку, я разом з тим почуваюсь до обов'язку висловити йому співчуття за його зречені досвіди, хоч і не знаю, в якому з двох разів мряння температури треба йому співчувати більше.

Сподіваюсь, що Ви ще тримаєте керівну нитку мого міркування, що його можна оглядно висловити таким силогізмом: в коханні людина себе доповнює (філософ); кохання¹ тотожне з творчістю (поет); в творчості людини себе доповнює (мій висновок).

І цей мій обов'язок доповнити себе серйозністю в письменстві має виявитись насамперед в одкиданні сюжети. Ох, цей хвальний сюжет і не менше славетна фабула! Чи не в катастрофічному прагненні сучасного читача до легкотравности й забавности бере свої коріння ця непевна пара? Його рація, і читач може бути певен, що його вимоги задовольнять — він споживач, він купує.

Але я не можу визнати рації тим професорам, що з глибокодумним спокоєм, і тим їхнім молодим учням, що з юнацьким запалом виступають на шпальтах журналів безоглядними антрепренєрами цієї справи. Я не можу визнати рації тим письменникам, що свої шукання кінчають на фабульних цукерках, — однословно, я боюся, щоб уся наша література не почала бити в один фабульно-сюжетний барабан.

¹ Не треба бентежитись, що філософ говорить про кохання, а поет про статний акт. Тут позначилися не різниця розумінь, а різниця діб, коли наші авторитети жили.

А ця небезпека єсть, і я думаю, Ви, друже, розумієте її обсяг, коли на чолі нашої пригосно-фантастичної школи стоїть колишній символічний поет, колишній футурист, панфутурист і агроном, фейлетоніст і редактор — воістину, що йому втрачати, крім своїх кайданів? Ви розумієте міць цього виру, коли письменник сміливий новатор, гострий виявник міщанства і сумовитий співець бур'янів революції опублікував початок роману, де ми можемо припустити стільки ж фабульної екзотики, як і в його назві? І як мені не боятися, коли навіть він стає подібен на коня Буцефала, що зрадив би свого великого господаря і запрягся б у дороги „Ларка”, змінивши остроги на звичайнісінький батіг?

І то радісніше мені почувати, що ця навала не може мене торкнутися жадним способом. Я певен, що ніколи не писатиму ні фабульних, ні сюжетних творів, уже хоч би тому, що їх писати не вмію. Отже, можу матися цілком спокійно, бо застрахований від небезпеки так певно, як людина, не маючи черевиків, проти мазолів. Але смішно було б мені тільки на це спиратись, даючи змогу іншим виставити мій авантурний імунітет звичайною ганджею і несправністю. Тому я пішов випробуванням людським шляхом у цьому питанні, тобто обґрунтував спочатку свою притаманну властивість логічно і силогічно, далі принизив протилежний погляд і відзначив його хиби, тим виявляючи свою перевагу, заплямував міщанство, зневажив противника і таким способом високо підніс свою думку, загрожуючи заперечити поступовість тих, хто її не поділяє. Це ж золоте правило — твердити, що те, що я можу, всі мусять навчитися могли, доводити свої погляди, як єдино можливі, й робити з власного прикладу правило для людськості.

Коли б я писав ці рядки не Вам особисто, любий поете, то оздобив би їх невеличким фаєрверком із латинських, грецьких і санскритських цитат, — але я знаю, що Ви не перетильник піротехники.

Гурзуф, 1926.

СОНЦЕ СХОДИТЬ

Іду поважний і мрію про щось...
Про поділ земельної ренти.
А навколо грають, пустують
дурні весновії
І сміються з мене, інтелігента.

М. ЙОГАНСЕН

Повітовий учительський з'їзд кінчався. В останній промові голова з'їзду казав про матеріальну скруту, боротьбу й революційний запал. В залі було душно й накурено. Обличчя огорнув сизий димок, у відчинені вікна дихало сонце й торохкотіли повозки.

Володимир Петрович сидів скраю біля стінки, поклавши руки на коліна. Він був неуважний, часом заплющував очі, і йому здавалось тоді, що він їде на тих повозках, що торохкотять на вулиці. Коли голова почав про революційний запал, Володимир Петрович мимоволі прислухався й посміхнувся — таке далеке було те слово: запал. Він хотів уявити це слово — яке воно є? — і самому було чудно з своєї праці.

Потім устали всі й проспівали Інтернаціонал з Заповітом. Володимир Петрович почекав, поки вийшли передні, та й собі вийшов із будинку Наросвіти.

З М І С Т

	стор.
Передмова .	3
Сонце сходить .	8
Третя революція	20
Син	60
Проблема хліба	87
Собака	101
В епідемічному бараці	115
Повстанці .	144